

Музика О. Я.
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ІНТУЇЦІЯ ЯК ФЕНОМЕН НЕСВІДОМОГО У ТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

*Інтуїція — первинна сила.
У цій глибині, за останньою межею,
куди не здатен добратися аналіз, все бере свій початок.
Ральф Уолдо Емерсон*

Інтуїція вважається одним із основних психологічних феноменів несвідомого в творчому процесі. Термін «інтуїція» походить від латинського *intuito rapido e pronto*, тобто, «швидко побачений», від латинського дієслова *intueri*, що означає «бачити всередині», «прискіпливо, уважно дивитися».

Проблема інтуїції цікавила філософів і вчених з давніх пір. Адже інтуїція— це спосіб, який виходить із нашого розуміння світу, з нашого сприйняття навколишньої дійсності. Вважається, що люди, які володіють активною інтуїцією, належать до авангарду культури. Вони прагнуть до компетентності, ефективності у всьому, і при цьому сприймають будь-яку роботу як гру.

Як уважав французький філософ А. Бергсон, художник належить до тих «досконалих істот», які все пізнають інтуїтивно, охоплюючи світ широко універсально. Художник змушує нас бачити те, що ми зазвичай не помічаємо, проникаючи у світ глибше, ніж звичайна людина, яка обмежується «читанням наклеєних на предмети ярликів».

На думку Р. Ассаджіолі, «інтуїція є однією із найменш визнаних, найменш оцінених функцій, які найбільше подавляються». Він зазначає, що причиною цього є те, що «... не визнається її існування, її знецінюють, зрікаються, і в неї відсутній зв'язок з іншими психічними функціями, хоча когнітивний процес вимагає не тільки роботи інтуїції як такої, а й роботи інтелекту, інтерпретації й урахування минулого досвіду» [1, с. 266].

Згідно Б. Теплову, інтуїція – якісно своєрідний процес, який не

підкорюється правилам логіки в її звичайному сенсі [5]. Цієї точки зору притримується й Е. Де Боно. Б. Кедров розуміє інтуїцію як випадкову асоціацію, як ефект перетину раніше не пов'язаних подій [4].

Художня інтуїція, на думку психологів, породжує особливе сприйняття, гостроту бачення, спостережливість, збуджує фантазію [3].

Ф. Вауган вважає, що інтуїція проявляється на чотирьох рівнях: 1) фізичному, йому відповідають усвідомлені тілесні відчуття, які зустрічаються в ситуації, в якій, здавалось, нема причини думати про щось незвичайне; 2) емоційному; інтуїція досягає свідомості засобами почуттів, наприклад кохання з першого погляду або нелюбов до чого-небудь без видимої причини; 3) ментальному; проявляється через образи, за допомогою яких людина здатна зробити точні висновки на основі несуттєвої інформації; 4) спіритуальному, на якому досягається цілісне розуміння дійсності, яке не залежить від відчуттів, почуттів і думок [6].

Більшість учених вважають, що головними особливостями інтуїтивного процесу є його неусвідомленість і швидкість протікання.

Таким чином, узагальнюючи різні погляди на інтуїцію, можна зробити висновки, що ознаками інтуїтивних процесів є *довільність, непередбачуваність, моментальність, неусвідомленість, ірраціональність, автономність, синергічність*.

Інтуїція є компонентом творчого мислення і проявляється головним чином у стані *натхнення* [3, с. 79-80].

Натхнення – це творчий підйом, приплив творчих сил, стан напруги, творчого хвилювання. Воно характеризується підвищеною загальною активністю людини, усвідомленням легкості творчості, переживанням «одержимості», емоційного підйому. Натхнення сприяє творчій уяві, фантазії, тому що в свідомості легко виникають численні яскраві образи, думки, асоціації [3, с. 126–127]. Натхнення може переходити в екстаз у мить кульмінації творчого процесу – осяяння (інсайт), відкриття. Успішне закінчення творчого процесу супроводжується виникненням позитивних

емоцій: задоволенням, радіщами, захопленням.

Відтак, чим багатша емоційна пам'ять художника, чим гостріше він переживає події, що відбуваються навколо нього, тим багатші художні образи, породжені ним. Різним художникам притаманна індивідуальна колористична палітра сприйняття, свої образи, тому одну й ту ж саму тему кожний із них трактує по-своєму. Будь який предмет, стан природи, звук, слово, аромат викликають неповторні колірні асоціації. Тому мистецтво глибоко індивідуальне. Кожний твір – це суб'єктивний світ переживань художника. Через колір він доносить до нас певні образи. Колірні образи народжують слова, музичні твори, віршовані форми.

Як відомо, талант розвивається і формується тільки в умовах, які сприяють індивідуальному розвитку особистості. Такі умови передбачають, що все повинно бути спрямовано на таку організацію навчального процесу, таку його цілісність, де всі предмети активізували б творчий потенціал людини, збудували його духовні сили, жагу творчості; де методика викладання будь-якого предмету виключала б пасивні сприйняття готових знань, висновків і точок зору.

Як вважає Л. Єрмолаєва-Томіна, для формування потреби в творчості важливі частота вправ і позитивні результати, які легко досягаються під час зображення абстрактних якостей або процесів через відсутність зорового шаблону і повної свободи для фантазії [2, с. 209].

Тому, на нашу думку, академічні аудиторні заняття слід чергувати з короткочасними нестандартними вправами, завданнями, які сприяють вияву творчого потенціалу.

Серед таких вправ особливо дієвими ми вважаємо «Пошук взаємозв'язку кольору й музики», тобто, зображення колірно-музичних асоціацій. Об'єднання живопису й музики можливо також завдяки тому, що музика може викликати зорові асоціації, а живопис – звукові. Ці реальні зорові й звукові враження сприяють синтезу двох мистецтв, створенню цілісного художнього образу.

Отже, студентам було запропоновано практичне завдання: виконати малюнок-асоціацію після прослуховування мелодій різного спрямування: класичної, джазової, поп- та рок-музики. Для музичного супроводу були заздалегідь підібрані відповідні мелодії: «Місячна соната» Л. Бетховена, мелодії з репертуару відомого оркестру П. Морія, співачки Мадонни та рок-композиція «Мама» у виконанні німецької групи «Рамштайн».

Після прослуховування музики студенти через колір в абстрактній формі повинні відтворити ті образи, які вони відчули. Потім всі продемонстрували свої роботи, поділилися враженням від почутих мелодій, проаналізували вибір тих чи інших кольорів залежно від категорії музики. Виявилось, що рок-музику більшість виразила через контрастні темні сполучення, з краплями червоного, що говорить про агресивне сприйняття даної музики. Класичну музику переважна більшість зобразила в ніжних рожевих та блакитно-зелених тонах, джазова мелодія переважно вбачалась у жовто-зелених та ніжно-фіолетових, а динамічна поп-композиція вражала активними помаранчевими і жовто-червоними барвами. Отже, студенти переконалися в тому, що музика створює відповідний емоційний стан, музикою можна лікувати, а можна, навпаки, захворіти від постійного прослуховування «важких» музичних композицій.

Як самостійне домашнє завдання, студентам було запропоновано проілюструвати свій улюблений музичний твір і на наступному занятті продемонструвати малюнки у супроводі відповідної мелодії.

Хочеться відзначити, що всі студенти активно працювали в аудиторії, а домашнє завдання дехто виконав у кількох варіантах, проілюструвавши дві й більше мелодій. Це переконливо говорить про те, що такі вправи і завдання допомагають розкритися навіть тим студентам, які не проявляли активності під час інших занять.

Отже, завдяки таким вправам у студентів частіше спрацьовує аналітичне, асоціативне мислення, вони більш активні й емоційні у процесі творчої роботи, впевнені в своїх силах, розкуті, наполегливі. Слід

наголосити, що заняття проводились у творчій, невимушеній атмосфері діалогічної взаємодії, використовувалися методики, спрямовані на зняття емоційної напруги, вивільнення творчої енергії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ассаджиоли Р. Психосинтез : принципы и техники : [пер. с англ.] / Р. Ассаджиоли. – М. : Психотерапия, 2008. – 384 с.
2. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества : учебное пособие для вузов. – 2-е изд. / Л. Б. Ермолаева-Томина. – М. : Академический Проект, 2003. – 304 с.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с. : ил. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Кедров Б.М. О творчестве в науке и технике: (Научно-популярные очерки для молодежи) / Б.М. Кедров. – М. : Мол. гвардия, 1987. – 192 с, ил.
5. Теплов Б. М. Ум полководца. Проблемы индивидуальных различий / Б. М. Теплов. – М.,1961. – 360 с.
6. Vaughan F.E. Awakening intuition. Garden Siti, NY, Anchor Books / Doubleday. 1979.